

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย: กรณีศึกษา ศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ภาคประชาชน) จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งได้แนวคิดที่เกี่ยวข้องอันประกอบด้วย

แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัย

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ดังนั้นการนำแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยมาใช้ในการวิจัยชิ้นนี้จะเป็นไปในมิติของการบริหารจัดการอุทกภัยในระหว่างการเกิดอุทกภัยและหลังการเกิดอุทกภัยซึ่งการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในช่วงเวลาดังกล่าวจะเป็นบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

แนวคิดเรื่ององค์กรภาคประชาชน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการทำงานภาคประชาชนซึ่งถือได้ว่าประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานระหว่างประชาชนสู่ประชาชนเพื่อการแก้ไขและให้การช่วยเหลือกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งหรือในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ดังนั้นการนำแนวคิดเรื่ององค์กรภาคประชาชนมาใช้ในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นไปในมิติของการศึกษาการก่อเกิดและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชน

แนวคิดเรื่องเครือข่ายทางสังคม เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการทำงานของเครือข่ายทางสังคมซึ่งถือเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกิดจากการรวมกลุ่มขององค์กรภาคประชาชน ดังนั้นเพื่อการนำไปสู่การจัดการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการแก้ไข ช่วยเหลือและเยียวยาในปัญหาของสังคมจึงต้องศึกษาองค์ประกอบและประเภทของเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทและกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายแต่ละประเภท

แนวคิดเรื่องการจัดการองค์กร เครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่มีการจัดตั้งอยู่เป็นรูปธรรมถือเป็นองค์กรเล็กๆขององค์กรหนึ่งที่มีการบริหารจัดการดำเนินงานภายใต้กรอบของหลักการบริหาร ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้หลักการบริหาร POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลลิค และลินดอลล์ เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick)

มาเป็นกรอบในการวิจัย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 27) ทั้งนี้เพื่อให้การถอดบทเรียนเรื่อง การดำเนินงานของศูนย์ฯ ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลกเป็นไปอย่างมีระบบและขั้นตอน

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นมาจากการทบทวนวรรณกรรมซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายในรายละเอียด ของแต่ละแนวคิดในส่วนต่อไป ดังนี้

แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัย

เนื่องจากการวิจัยแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยในประเทศไทยนั้นยังมีน้อย สิ่ง ที่ผู้วิจัยสามารถค้นพบส่วนใหญ่ คือ เอกสาร งานวิจัยและบทความทางวิชาการ ซึ่งเป็นการวิจัยใน เรื่องของการบริหารจัดการภัยพิบัติ การบริหารจัดการในสภาวะวิกฤตและการบริหารจัดการสถาน การฉุกเฉิน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้แนวความคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยจึงเป็นเรื่องใหม่ที่มีข้อจำกัดในส่วน ของการมองภาพของการบริหารจัดการอุทกภัยที่เน้นไปที่การจัดการน้ำเพียงอย่างเดียว อีกทั้ง แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยยังไม่มีเผยแพร่อย่างแพร่หลายในทางวิชาการ ผู้วิจัยจึง ไม่สามารถหาคำนิยามที่ชัดเจนได้ เพราะฉะนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นงานวิจัยชิ้นใหม่ที่จะกล่าวถึง การบริหารจัดการอุทกภัยในมิติของการจัดการอุทกภัยที่ไม่ได้มองเพียงแค่การจัดการน้ำแต่ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญไปที่การบริหารจัดการอุทกภัยในมุมมองของการให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในช่วงเวลาขณะเกิดอุทกภัยและหลังการเกิดอุทกภัย โดยรายละเอียดจะกล่าวในส่วน ต่อไป

ทั้งนี้ ก่อนที่จะกล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการอุทกภัยจำเป็นที่จะต้องทราบถึง ความหมายของการบริหารจัดการอุทกภัยโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการบริหารจัดการอุทกภัย

เนื่องจากข้อจำกัดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงไม่อาจนิยามความหมายของคำว่า การบริหาร จัดการอุทกภัยได้โดยตรง ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเอาความหมายของคำว่า “การบริหารจัดการ” และคำว่า “อุทกภัย” มารวมกันเพื่อให้ได้ความหมายของคำว่า การบริหาร จัดการอุทกภัย โดยคำว่า การบริหารจัดการหมายถึง การร่วมกันของกลุ่มบุคคลในการดำเนินการ ต่างๆ ตามขั้นตอน ที่อาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของกลุ่ม ตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังในการปฏิบัติงานโดยใช้ทรัพยากรและเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกันอย่างมีเหตุผล (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, 2553, หน้า 5 และพยอม วงศ์สารศรี, 2534, หน้า 33) และคำว่าอุทกภัย หมายถึง อันตรายจากระดับน้ำที่สูงกว่าปกติอันเกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำลำธาร หรือ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 18 ต.ค. 2555
เลขทะเบียน 256023
เลขเรียกหนังสือ

ทางน้ำ ไหลเข้าท่วมพื้นที่ซึ่งปกติแล้วไม่ได้อยู่ใต้ระดับน้ำหรือเกิดจากการสะสมน้ำบนพื้นที่ซึ่งระบายออกไม่ทัน ทำให้พื้นที่นั้นปกคลุมไปด้วยน้ำ (ประสิทธิ์ ทีฆพุมิ และศุภฤกษ์ ตันศรีรัตน์วงศ์, 2549, หน้า 163)

จากนิยามของนักวิชาการหลายท่านดังที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงให้ความหมายของการบริหารจัดการอุทกภัยที่เหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้ว่าหมายถึง การที่กลุ่มบุคคลร่วมกันในกระบวนการวางแผนการบริหารจัดการอุทกภัยในมิติของการให้ความช่วยเหลือในระหว่างการเกิดอุทกภัยและหลังการเกิดอุทกภัย เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากสถานการณ์อุทกภัย โดยใช้เทคนิคและความร่วมแรงร่วมใจกันของภาคประชาชนในการทำกิจกรรมหรือนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ประสบภัยได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, 2553, หน้า 5; ประสิทธิ์ ทีฆพุมิ และศุภฤกษ์ ตันศรีรัตน์วงศ์, 2549, หน้า 173-174 และพยอม วงศ์สารศรี, 2534, หน้า 33)

เมื่อทราบความหมายของการบริหารจัดการอุทกภัยแล้วเรื่องความสำคัญของการบริหารจัดการอุทกภัยก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นที่มาของแนวคิดการบริหารจัดการอุทกภัย ซึ่งในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการอุทกภัย

ความสำคัญของการบริหารจัดการอุทกภัย

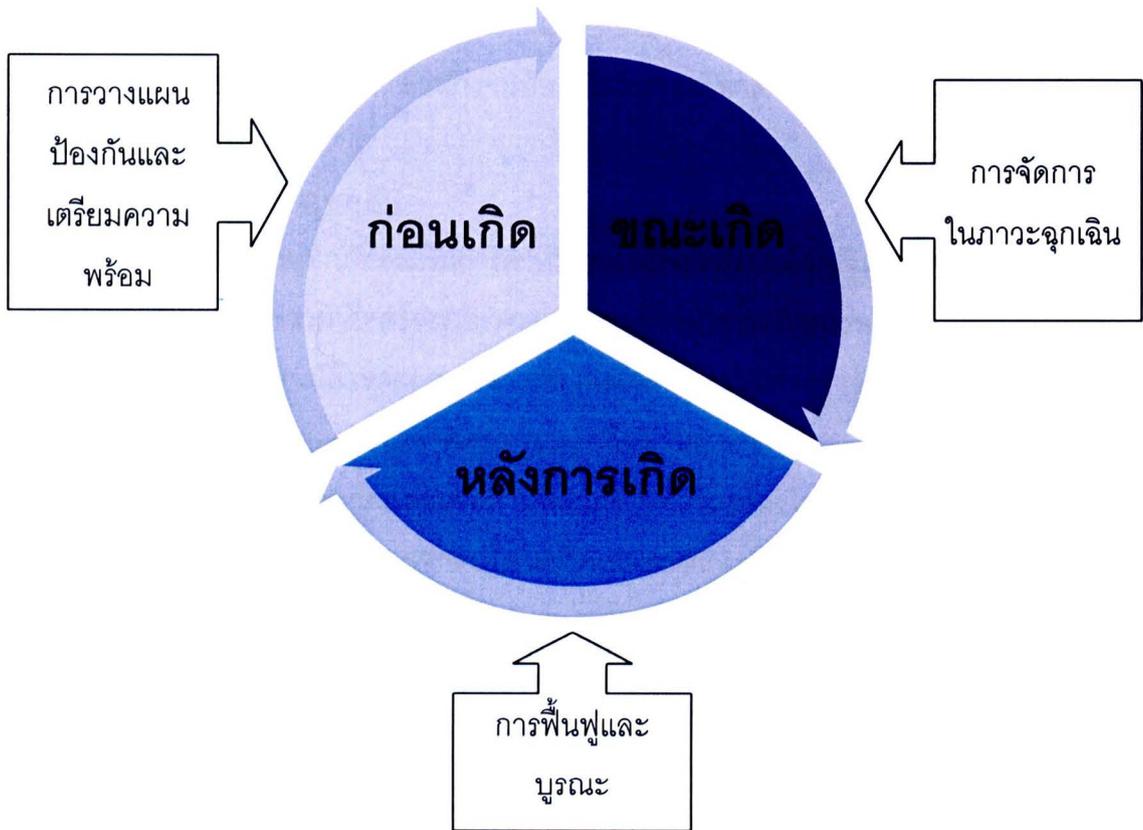
เนื่องด้วยอุทกภัยนั้นอาจเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ เช่น ฝนตกหนัก น้ำทะเลหนุน แผ่นดินไหวหรือหิมะละลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 13-17) แต่โดยส่วนใหญ่แล้วในประเทศไทยจะมีสาเหตุมาจากการที่ฝนตกหนัก ซึ่งในบางครั้งผู้ประสบภัยสามารถทราบเหตุการณ์ล่วงหน้าได้เป็นเวลานานจากการพยากรณ์ของกรมอุตุนิยมวิทยาที่แจ้งเตือนสถานการณ์เพื่อเตรียมตัวรับมือป้องกัน แต่บ่อยครั้งประชาชนผู้ประสบอุทกภัยก็ไม่สามารถเตรียมรับมือกับสถานการณ์อุทกภัยได้ทันท่วงที ดังนั้นการเตรียมการเพื่อรับมือและอยู่ร่วมกับอุทกภัยให้ได้ผลและเกิดประสิทธิภาพจึงต้องมีการบริหารจัดการกับอุทกภัยที่จะเกิดขึ้นโดยการวางแผนและรับมือต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไว้ล่วงหน้า

ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงขั้นตอนการบริหารจัดการอุทกภัยที่ประกอบด้วย ก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัยและหลังเกิดภัย

ขั้นตอนการบริหารจัดการอุทกภัย

การบริหารจัดการอุทกภัยในปัจจุบันเป็นระบบการบริหารจัดการที่ต้องดำเนินกิจกรรมทั้งก่อน ขณะและภายหลังการเกิดอุทกภัยซึ่งถือเป็นระบบงานที่สำคัญยิ่งต่อการบริหารจัดการอุทกภัยในภาพรวมทั้งระบบและหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนจะต้อง

มาร่วมกันดำเนินกิจกรรมแบบบูรณาการ(สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย, 2553, หน้า 34) ซึ่งควรพิจารณาตามวัฏจักรของการบริหารจัดการอุทกภัยดังนี้ ดูตามภาพ 5

ภาพ 5 วัฏจักรการบริหารจัดการอุทกภัย

ที่มา: สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย, 2553, หน้า 35

ระยะก่อนเกิดอุทกภัย

ระยะก่อนการเกิดอุทกภัยจะเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและลดผลกระทบและการเตรียมความพร้อมเพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถสนองต่อสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เป็นการลดอันตรายและความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น โดยใช้หลักการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานซึ่งมีกิจกรรมแต่ละด้าน เช่น

1. การสร้างความตระหนักแก่ชุมชนให้ร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนป้องกันและลดผลกระทบจากอุทกภัย

2. ประเมินความเสี่ยงจากอุทกภัยและสำรวจพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย
3. จัดทำแผนเตรียมความพร้อมรับมือกับอุทกภัยที่เกิดขึ้น
4. ฝึกซ้อมตามแผนที่ได้จัดทำไว้
5. จัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจ เมื่อคาดว่าจะเกิดอุทกภัย (สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย, 2553, หน้า 36; สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น. พ.ศ. 2553, หน้า 65-66)

ระยะขณะเกิดอุทกภัย

ระยะขณะเกิดอุทกภัยจะเป็นการดำเนินการในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยการระดมทรัพยากรต่างๆเพื่อการบรรเทาความเดือดร้อนและความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น กิจกรรมสำคัญประกอบด้วย

1. การจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ
2. กรณีจำเป็นต้องรับบริจาคความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากสาธารณะให้ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจจัดตั้งศูนย์รับบริจาคและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดสถานที่เก็บรักษาสิ่งของบริจาค รวมทั้งวิธีการแจกจ่ายเพื่อให้เกิดเอกภาพและเป็นประโยชน์แก่ผู้ประสบภัยอย่างเสมอภาค และทันต่อเหตุการณ์
3. ดูแลความปลอดภัยบริเวณสถานที่เกิดภัย และเตรียมสถานที่รองรับการอพยพ
4. อพยพประชาชน
5. ปฐมพยาบาล
6. จัดทำข้อมูลและรายงานสถานการณ์ความเสียหาย (สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย, 2553, หน้า 36-37; สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น. พ.ศ. 2553, หน้า 67-68)

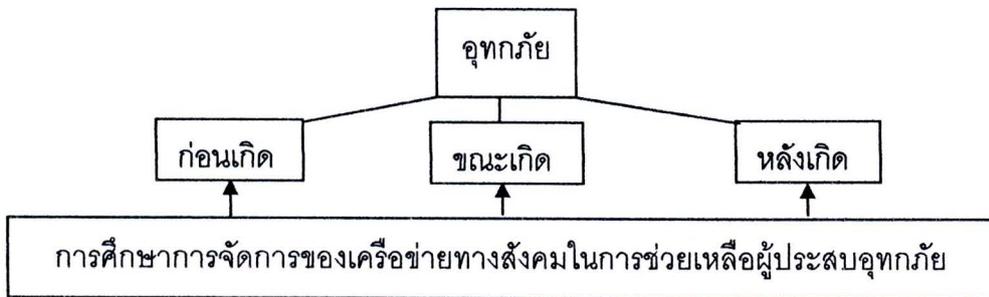
ระยะหลังการเกิดอุทกภัย

อุทกภัยเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมสร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ รวมถึงคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมซึ่งจำเป็นต้องจัดให้มีการฟื้นฟูและการบูรณะ ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น

1. การจัดตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ เช่น ปฐมพยาบาลผู้ป่วย การขนย้ายผู้ประสบภัยและทรัพย์สิน การให้การช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระยะแรก
2. สำรวจสิ่งก่อสร้าง ประเมินความเสียหายและความช่วยเหลือที่ตรงต่อความต้องการของผู้ประสบภัย
3. ซ่อมแซมบ้านเรือนผู้ได้รับผลกระทบเพื่อให้สามารถใช้งานได้ตามปกติ

4. พื้นฟูสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การให้บริการภาครัฐ การจ้างงานและการประกอบอาชีพ (สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย, 2553, หน้า 37-38; สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น, พ.ศ. 2553, หน้า 69)

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย : กรณีศึกษาศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลกซึ่งอยู่ในช่วงระยะของการเกิดอุทกภัยและหลังการเกิดอุทกภัย (ดูภาพ 6 ประกอบ) ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการอุทกภัยในระหว่างการเกิดอุทกภัยและหลังการเกิดอุทกภัยเป็นสำคัญ

ภาพ 6 ช่วงระยะของการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย

หมายเหตุ: ↑ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียว, — มีความสัมพันธ์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอุทกภัยทำให้ทราบความหมาย ความสำคัญและขั้นตอนของการบริหารจัดการอุทกภัย ในส่วนต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงองค์กรภาคประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจิตอาสาที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างพลังมวลชน เพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจากสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้น เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับองค์กรภาคประชาชนในการบริหารจัดการอุทกภัยในมิติของการดำเนินการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการสร้างพลังมวลชนที่เกิดขึ้นจากกลุ่มของบุคคลที่มีจิตอาสาในการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยนั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

แนวคิดเรื่ององค์กรภาคประชาชน

แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยดังกล่าวข้างต้นถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในช่วงเวลาวิกฤติที่เกิดขึ้น ดังนั้นการขับเคลื่อนการบริหารจัดการอุทกภัยที่สามารถผลักดันให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมจะต้องมาจากการขับเคลื่อนของพลังมวลชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของภาคประชาชนที่มีเป้าหมายและอุดมคติร่วมกันในการดำเนินการบริหารจัดการอุทกภัยเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ประสบอุทกภัยและการรวมกลุ่มของประชาชนที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่าองค์กรภาคประชาชน ในส่วนต่อไปจะเป็นการกล่าวถึง ความหมายขององค์กรภาคประชาชน การก่อเกิดขององค์กรภาคประชาชนและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชน

ความหมายขององค์กรภาคประชาชน

องค์กรภาคประชาชน หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลที่มารวมกันด้วยความสมัครใจและมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยความสมัครใจของสมาชิกที่รวมกลุ่มกันขึ้นเองมิใช่เกิดขึ้นโดยบังคับของกฎหมาย องค์กรภาคประชาชน จึงถือเป็นตัวแทนของประชาชนในการคลี่คลายปัญหาของสังคม ทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาว ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรภาคประชาชนยังสามารถพัฒนาและยกเลิกได้ตามความจำเป็น (ถวิล เดชบุรีรัมย์, 2533, หน้า 12; กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่องานพัฒนาชนบท, 2526 หน้า 19-20; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548, หน้า 471) (รายละเอียดความหมายขององค์กรภาคประชาชนที่นิยามโดย ถวิล เดชบุรีรัมย์, กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่องานพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตามตาราง 1)

ตาราง 1 การวิเคราะห์ความหมายของคํกรภาคประชาชน

ความหมายของคํกรภาคประชาชน		
ผู้นิยาม ชื่อ-นามสกุล	คำนิยาม	แหล่งที่มา
ถวิล เดชบุรีรัมย์	การรวมกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือแม้กระทั่งสนองตอบวัตถุประสงค์ของทางราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ให้การสนับสนุน กลุ่มที่จัดตั้งอาจเป็นการจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือไม่มีกฎหมายรับรองแต่อาจมีระเบียบทางราชการหรือระเบียบของกลุ่มที่จัดทำขึ้นเองเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม	ถวิล เดชบุรีรัมย์, 2533, หน้า 12
กลุ่มแลกเปลี่ยน เพื่องานพัฒนา ชนบท	การรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน	กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่อ งานพัฒนาชนบท, 2526 หน้า 19-20
มหาวิทยาลัยสุโขทัย ยธรรมาธิราช	ประชาชนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มารวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน โดยความสมัครใจของสมาชิกที่จะรวมกันขึ้นเองมิใช่เกิดขึ้นโดยบังคับของกฎหมาย	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ยธรรมาธิราช, 2548, หน้า 471

ที่มา: ถวิล เดชบุรีรัมย์, 2533, หน้า 12; กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่องานพัฒนาชนบท, 2526, หน้า 19-20; มหาวิทยาลัยสุโขทัยยธรรมาธิราช, 2548, หน้า 471

การก่อเกิดขององค์กรภาคประชาชน

องค์กรภาคประชาชนเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของประชาชนที่มีเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกันเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยการรวมกลุ่มนี้จะไม่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการกับหน่วยงานของรัฐหรือเป็นการจัดตั้งตามกฎหมายแต่องค์กรภาคประชาชนจะเป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนที่เกิดจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกันและ/หรือบุคคลทั่วไปที่สนใจ โดยการทำงานจะเป็นการกำหนดภารกิจตามความสามารถและความสมัครใจ

การรวมกลุ่มของบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งในองค์กรภาคประชาชนนี้จะเป็นการรวมกลุ่มของผู้มีจิตอาสาที่ต้องการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคม โดยมีกระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ซึ่งบุคคลเหล่านี้เรียกว่าอาสาสมัครภาคประชาชนและการพัฒนาการขององค์กรภาคประชาชนอาจเป็นไปตามขั้นตอน ดังนี้

1. เกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความสนใจร่วมกันและมีการพบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องนั้น
2. มีการอธิบายขยายความในเรื่องที่สนใจเกี่ยวกับเหตุที่ต้องทำ ผลของการกระทำและบทบาทที่ควรแสดง
3. มีการสร้างแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการกำหนดแผนของการกระทำที่ชัดเจน
4. มีการแบ่งงาน มอบหมายงานที่จะปฏิบัติตามประสบการณ์และความสามารถของแต่ละบุคคลด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ในการทำงานจะต้องอาศัยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้นำหรือกลุ่มผู้นำในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้เป็นระบบ
5. ดำเนินงานตามแผนการทำงานที่กำหนดไว้เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน (ณรงค์ เล็งประชา, 2541, หน้า 71)

องค์กรภาคประชาชนเมื่อเกิดขึ้นแล้วอาจสลายตัวไปได้ด้วยเหตุหลายประการ เช่น การดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การดำเนินงานไม่สำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ดังนั้นเมื่อมีการก่อเกิดขององค์กรภาคประชาชนแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนซึ่งผู้วิจัยจะขอกล่าวในส่วนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชน

เมื่อพิจารณาความหมายและการก่อเกิดขององค์กรภาคประชาชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนได้ ดังนี้

1. เพื่อกระจายภาระหน้าที่ของภาครัฐ
2. เพื่อสนองต่อความต้องการของสังคมที่เป็นไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที
3. เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันของประชาชนที่เป็นไปตามรูปแบบของประชาธิปไตย โดยเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกขององค์กรภาคประชาชนได้อภิปราย ถกเถียงถึงประเด็นปัญหา ตลอดจนการเสนอความคิดใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เป็นไปได้ง่ายขึ้น
4. เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของภาคประชาชนในมุมมองที่แตกต่างจากการทำงานของภาครัฐ

เมื่อทราบถึงความหมาย การก่อเกิดและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนแล้วในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึง เครือข่ายทางสังคม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรภาคประชาชน โดยผู้วิจัยจะอธิบายถึงความหมาย องค์ประกอบและประเภทของเครือข่ายภาคประชาสังคมทั้งนี้เพื่อการทำ ความเข้าใจในที่มาขององค์กรภาคประชาชนที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา

แนวคิดเรื่องเครือข่ายทางสังคม

องค์กรภาคประชาชนที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปแล้วจะเกิดจากการมีเครือข่ายทางสังคมที่สนับสนุนและเกื้อกูลกันในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา การทำงานของเครือข่ายทางสังคม เป็นความพยายามในการตอบสนองต่อความต้องการที่จะแสวงหาเพื่อนหรือกลุ่มที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกันและความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับบุคคลและองค์กรอื่นๆที่อยู่รวมกันทำให้ตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นซึ่งการตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าวจะนำมาซึ่งหลักประกันของความมั่นคงทางจิตใจ ความเชื่อมั่นและไว้วางใจและก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สมใจ โฉมสะอาด, 2539 อ้างอิงใน ปาฐกถา วลัยเสถียร, 2546 หน้า 306)

ดังนั้นการวิจัยในเรื่องของเครือข่ายทางสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องทราบถึง ความหมาย องค์ประกอบและประเภทซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวรายละเอียดในองค์ประกอบของแนวคิดเรื่องเครือข่ายทางสังคมในส่วนต่อไป ดังนี้

ความหมายเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคมหมายถึง บุคคล หรือกลุ่มบุคคล/องค์กร ที่ความสัมพันธ์กันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรม แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ กระบวนการและเทคนิคการทำงาน เพื่อประโยชน์การทำงานในการบรรลุถึงเป้าหมายร่วมกันในปัญหาต่างๆ ของสังคม (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2553, หน้า 24-25; พัชรินทร์ สิริสุนทร และกวินธร เสถียร, 2552, หน้า 11; สำนักงานเลขาธิการสภาการวิจัย, 2554, หน้า 37) (รายละเอียดความหมายของเครือข่ายทางสังคมที่นิยามโดย สมพันธ์ เตชะอธิก, พัชรินทร์ สิริสุนทร และกวินธร เสถียร, และสำนักงานเลขาธิการสภาการวิจัย ตามตาราง 2)

ตาราง 2 การวิเคราะห์ความหมายเครือข่ายทางสังคม

ความหมายเครือข่ายทางสังคม		
ผู้นิยาม ชื่อ-นามสกุล	คำนิยาม	แหล่งที่มา
สมพันธ์ เตชะอธิก	บุคคล กลุ่ม/องค์กรที่มารวมตัวกันโดยมีเป้าหมาย หรือความต้องการที่คล้ายคลึงกัน มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์หรือประสานงานกัน โดยไม่มีลักษณะการ บังคับบัญชา มีการติดต่อสื่อสารกันสม่ำเสมอ มีการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรม การ แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ กระบวนการ ทักษะ เทคนิคการทำงานและระดม ทรัพยากรต่างๆ ร่วมกันจนเกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างพลังและอำนาจต่อรองร่วมกันเพื่อ แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้	สมพันธ์ เตชะอธิก, 2553, หน้า 24-25
พัชรินทร์ สิริสุนทร และกวิณทร เสถียร	บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และชุมชนที่มี ความสัมพันธ์กันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ มีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยน ทรัพยากรซึ่งกันและกันผ่านการดำเนินงานหรือ กิจกรรมทางสังคม	พัชรินทร์ สิริสุนทร และกวิณทร เสถียร, 2552, หน้า 11
สำนักงาน เลขาธิการสภาการ วิจัย	การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่เป็นคน กับคน หรือองค์กรกับองค์กรเข้าด้วยกัน เพื่อ ประโยชน์หรือการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยการเชื่อมโยงนั้นต้องแน่นหนา มีใจร่วมกันใน การทำงาน ทั้งนี้คุณลักษณะของเครือข่ายจะขึ้นอยู่กับ ตัวคนแต่ละคนในเครือข่าวนั้น	สำนักงานเลขาธิการ สภาการวิจัย, 2554, หน้า 37

ที่มา: สมพันธ์ เตชะอธิก, 2553, หน้า 24-25; พัชรินทร์ สิริสุนทร และกวิณทร เสถียร, 2552, หน้า 11; สำนักงานเลขาธิการสภาการวิจัย, 2554, หน้า 37

จากการพิจารณาความหมายของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวข้างต้นแล้วในส่วนต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในความเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีบทบาทในการช่วยคลี่คลายปัญหาของสังคม

องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม

องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย

1. สมาชิกทั้งรายปัจเจกบุคคล กลุ่ม/องค์กร ที่มารวมตัวกันตามความสัมพันธ์แบบเครือข่าย วัตถุประสงค์ เพื่อมุ่ง อาชีพฯ จนเป็นรากฐานที่นำไปสู่ความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นทางการมากขึ้น

2. ผู้นำเครือข่ายที่สำคัญประกอบด้วย ผู้นำทางความคิด ผู้นำด้านทักษะ เทคนิคเฉพาะด้าน ผู้นำเขียนแผน/โครงการ ผู้นำการบริหารจัดการ ผู้นำการสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ ผู้นำการระดมทุน ผู้นำการประสานงานภายในภายนอก ผู้นำการประชุม สรุป บันทึกและติดตามงาน

3. ความสนใจ การมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและกิจกรรมการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4. การติดต่อสื่อสาร ข้อมูลข่าวสารที่มีทั้งผู้รับและผู้ส่งอย่างต่อเนื่องโดยใช้สื่อต่างๆ เช่น จดหมาย ไปรษณีย์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ

5. การประสานงานในการทำงานต่างๆร่วมกัน

6. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการทำงาน

7. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้บทเรียน ประสบการณ์ การทำงานทั้งการมีเวทีร่วมสม่ำเสมอ

8. การเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (สัมพันธ์ เดชะอธิก, 2553, หน้า 26)

เมื่อทราบความหมายและองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ในส่วนต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงประเภทของเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจถึงที่มาของการเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มาจากเครือข่ายหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไปจนกลายเป็นการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายหนึ่งซึ่งสร้างความเคลื่อนไหวในสังคม

ประเภทของเครือข่ายทางสังคม

ประเภทของเครือข่ายอาจจำแนกได้เป็นหลายประเภท ดังนี้

1. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้วยความคิด ความรู้ เทคนิคต่างๆ โดยผู้นำเครือข่ายจะมีโอกาสในการเผยแพร่แนวความคิดของตนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ

2. เครือข่ายกิจกรรม อาจเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติโดยการรวมตัวกันขึ้นเองหรือเกิดจากการจัดตั้งให้เป็นเครือข่ายกิจกรรมและเครือข่ายกิจกรรมเป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ

ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งต้องทำต่อเนื่องทั้งนี้กิจกรรมอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจหรือกิจกรรมต่อเนื่องก็ได้

3. เครือข่ายสนับสนุนทุนเป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่ายอื่นๆ ในการดำเนินงานตามกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น
4. เครือข่ายเชิงพื้นที่เป็นเครือข่ายที่มีการรวมตัวกันและมีพื้นที่เป็นรูปธรรม เช่น เครือข่ายพื้นที่ปกครอง (สัมพันธ์ เตชะอธิก, 2553, หน้า 26-27)

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัย องค์กรภาคประชาชนและเครือข่ายทางสังคมในสวนแนวคิดสุดท้ายผู้วิจัยจะกล่าวถึงการจัดการองค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการอุทกภัย ภาคประชาชนที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางเครือข่ายทางสังคมนั้น การดำเนินกิจกรรมต่างๆจะต้องยึดหลักเรื่องการบริหารจัดการองค์กรเพื่อควบคุมระบบการทำงานของภาคประชาชนให้มีระบบ ระเบียบและขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงของการทำงานโดยภาคประชาชนอีกด้วย

แนวคิดเรื่องการจัดการองค์กร

การจัดการองค์กรเป็นการจัดและทำให้เกิดความสมดุลในกิจกรรม โดยมีการพิจารณาว่าใครทำอะไร มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรเพื่อที่จะได้ร่วมกันปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามแผนงานที่ได้วางไว้ นอกจากนี้การจัดการองค์กรยังเป็นการแบ่งงานกันทำ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และเป็นการจัดความสัมพันธ์ในองค์กรเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นสำเร็จลุล่วงตามแผนงานที่เตรียมไว้ (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2536, หน้า 282)

การบริหารจัดการอุทกภัยในมิติของการดำเนินการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากสถานการณ์อุทกภัยขององค์กรภาคประชาชนนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรื่องการจัดการองค์กร เนื่องจากการบริหารจัดการอุทกภัยของภาคประชาชนจำเป็นต้องอาศัยวิธีคิดภายใต้กรอบของหลักการบริหาร (พนิตตา สุขโกศล, 2549) ที่เป็นสากลสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานในองค์กรได้ทุกชนิด ทุกประเภท ทุกขนาดและทุกสถานการณ์ ด้วยเหตุนี้การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกหลักการบริหารแบบ POSDCoRB ของลูเธอร์ กูลิค และลินดอลล์ เออร์วิค มาเป็นหลักการบริหารที่จะนำมาอธิบายการบริหารจัดการอุทกภัยขององค์กรภาคประชาชน เนื่องจากมีความครอบคลุมเนื้อหาที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาในเรื่องของการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ภาคประชาชน ที่ต้องใช้หลักการบริหารมาเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน

หลักการบริหาร POSDCoRB (1937) ประกอบด้วย

P Planning การวางแผนงานเพื่อเป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการและวิธีการดำเนินการ เพื่อทราบว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด อย่างไร ใครเป็นผู้ทำ ทำร่วมกับใคร ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่กำหนดนั้นมีความสอดคล้องต้องกันกับการดำเนินงาน

O Organization การกำหนดโครงสร้างที่เป็นทางการของอำนาจ เป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

S Staffing การบริหารงานบุคคลทั้งด้านการสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการจัดอัตรากำลังรวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่

D Directing การอำนวยการ รวมถึงการควบคุมงานซึ่งเป็นการทำหน้าที่ในการตัดสินใจสั่งการ มอบหมายภารกิจรวมไปถึงการกระตุ้นจูงใจให้ทีมงานทำงานกันอย่างเต็มที่เพื่อความสำเร็จของงาน แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของ การตัดสินใจขององค์กรภาคประชาชนจะต้องมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยในขั้นต้น หากแต่การตัดสินใจนั้นไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ฝ่ายอำนวยการจะเป็นผู้ชี้ขาดในเรื่องที่ต้องการการตัดสินใจนั้น

Co Coordinating การประสานงานซึ่งเป็นงานที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้งานในส่วนต่างๆ ประสานกันได้ และสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการประสานงานที่ดี คือการติดต่อสื่อสารที่ดี

R Reporting การรายงานผลการปฏิบัติงาน หมายรวมถึงการบันทึกปรากฏการณ์ในองค์กร ปัญหาอุปสรรคและความช่วยเหลือ

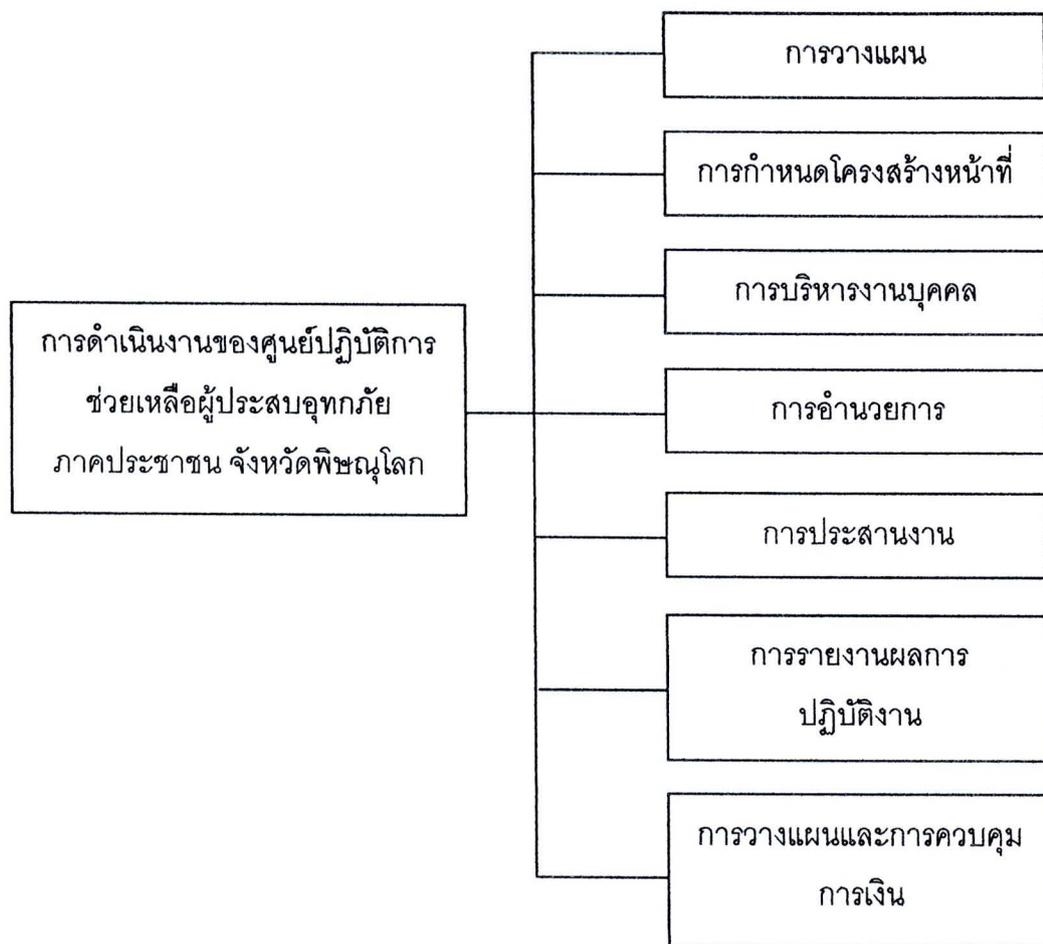
B Budgeting การดำเนินงานในทุกๆกิจกรรมจะมีเรื่องเงินเข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนั้นการวางแผนการเงินและการควบคุมจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นที่จะต้องมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (สมิทธา จิตตลดากร, 2546, หน้า 77- 78 และ Luther Gulick & Lyndall Urwick, 1937 อ้างอิงใน ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2551, หน้า 112, 168-169)

นอกจากนี้ ลูเธอร์ กุลลิค และลินดอลล์ เออร์วิค, 1937 ยังได้กล่าวถึงการจัดการองค์กรไว้อย่างน่าสนใจว่า ประสิทธิภาพถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารและประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อการแบ่งงานกันทำตามความสามารถหรือความชำนาญเฉพาะด้านนั้นได้ถูกกำหนดไว้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะถ้าผู้ปฏิบัติเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในงานที่ได้รับมอบหมายมากเพียงใด โอกาสที่จะทำให้การดำเนินงานนั้นประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้มากเท่านั้น (Luther Gulick and Lyndall Urwick, 1937 อ้างอิงใน ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2551, หน้า 113) เช่นเดียวกับการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาชนในการบริหารจัดการอุทกภัยเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่ต้องนำเรื่องหลักการบริหาร

มาปรับใช้ซึ่งการดำเนินงานจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติกับงานที่ได้รับมอบหมายซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องต่อกัน ด้วยเหตุนี้การกำหนดภาระงานของผู้ปฏิบัติงานขององค์รภาคประชาชนจึงเกิดขึ้นจากตัวผู้ปฏิบัติเองที่เล็งเห็นว่าภาระงานนี้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตน มิได้เกิดจากการจัดสรรภาระงานจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

เมื่อพิจารณาคำอธิบายหลักการบริหาร POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กูลิค และลินคอล์น เออร์วิคที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าประกอบด้วย การวางแผน การกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการวางแผนและการควบคุมการเงินซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะนำหลักการบริหาร POSDCoRB นี้มาใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานวิจัย คูกรอบการวิจัยการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลืออุทกภัย ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลก ตามหลักการบริหาร (ดูภาพ 7 ประกอบ)

ภาพ 7 กรอบการวิจัยการดำเนินงานของ สปภ. ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลก

หมายเหตุ: ดูเพิ่มเติมตามกรอบแนวคิดการวิจัย, หน้า 31, — มีความสัมพันธ์

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การวิจัยเรื่องการจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย : กรณีศึกษาศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลืออุทกภัย ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลืออุทกภัย ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลกที่เกิดขึ้นจากองค์กรภาคประชาชน ดังนั้นการร่วมมือกันขององค์กรภาคประชาชนที่รวมกันจนกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมและมีการดำเนินงานในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยนั้นจะต้องนำหลักคิดเรื่องจัดการองค์กรโดยใช้หลักการบริหารเป็นกรอบในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบอุทกภัยที่มีระบบและขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย : กรณีศึกษาศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ภาคประชาชน) จังหวัดพิษณุโลก มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ปฤถา พรหมเลิศ (2548) ศึกษาเรื่องการประสานเครือข่ายทางสังคมในการป้องกันอุทกภัย ในเขตลุ่มน้ำปิง พบว่า ภาวะน้ำท่วมในเขตลุ่มน้ำปิงตอนล่างก่อให้เกิดเครือข่ายทางสังคมในการป้องกันอุทกภัย ในขณะที่เดียวกันการประสานเครือข่ายทางสังคมได้เกิด “ช่องว่าง” ของการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และภาครัฐด้วยกัน นอกจากนี้การศึกษายังยืนยันว่า เครือข่ายสนใจการช่วยเหลือและฟื้นฟูเมื่อเกิดอุทกภัยมากกว่าการป้องกันอุทกภัย ในด้านของความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม พบว่า เครือข่ายทางสังคมในการป้องกันอุทกภัยในเขตลุ่มน้ำปิงตอนล่างเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ยังไม่เข้มแข็ง เนื่องจากขาดการกระจายอำนาจให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม รวมถึงขาดการจัดให้มีระบบการสื่อสารให้สมาชิกเครือข่าย และขาดการสนับสนุนงบประมาณและเทคโนโลยีในการป้องกันอุทกภัย

อาทิตย์ เลิศล้ำ (2546) ศึกษาเรื่องความต้องการของผู้ประสบภัยน้ำท่วมและการจัดการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม กรณีศึกษา : บ้านลำปาว อำเภอเขื่อนชัยรินทร์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผู้ประสบภัยน้ำท่วมมีความต้องการความช่วยเหลืออยู่ 2 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงที่น้ำท่วมและช่วงที่น้ำลด ในช่วงที่น้ำท่วมสิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือประกอบด้วยข้าวสาร อาหารซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องใช้ในครัวเรือน เงินสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน การดูแลสุขภาพ ส่วนความต้องการหลังน้ำลดจะเป็นความต้องการความช่วยเหลือซึ่งประกอบด้วย วัสดุซ่อมแซมบ้านเรือน ห้องน้ำห้องส้วม เมล็ดพันธุ์ทางการเกษตร พื้นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำการเกษตรแห่งใหม่

อภิวัฒน์ เพชรโชติ (2553) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเพื่อการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยขององค์การปกครองส่วนตำบลบางซ้าย อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การบริหารจัดการเพื่อการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยขององค์การบริหารส่วนตำบลบางซ้ายในช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติได้มีการเตรียมความพร้อมสำหรับรับมือกับภาวะวิกฤต ทั้งการจัดทำแผนปฏิบัติการ การกำหนดบุคลากรที่รับผิดชอบ การตรวจสอบอุปกรณ์และเครื่องมือในการกู้ภัย การให้ความรู้แก่บุคคลากรและอาสาสมัคร แต่ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวยังไม่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานเครือข่าย ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ในช่วงเกิดภาวะฉุกเฉิน องค์การบริหารส่วนตำบลบางซ้ายได้มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยขึ้น มีการสำรวจ ติดตาม

รายงานและจัดเก็บข้อมูลความเสียหายของประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของการฟื้นฟูในระยะเร่งด่วนนั้นได้มีการประเมินและจัดลำดับความสำคัญตามลักษณะของผลกระทบ ความเสียหาย และระดับความรุนแรงจากสถานการณ์อุทกภัย การฟื้นฟูในระยะยาวจะเป็นการรวมพลังภายในชุมชน โดยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และคิดวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม เรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยควรมีรูปแบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ นำบทเรียนในอดีตไปสู่การบริหารจัดการในอนาคต ระดมทรัพยากรและความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

มุฮัมมัด อับดุลลอฮ์ (2553) ศึกษาเรื่องการจัดการอุทกภัยโดยชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านเซนในกาติ สาธารณรัฐประชาชนบังคลาเทศ พบว่า การจัดการอุทกภัยในระดับชุมชนแม้จะไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผู้นำชุมชน เยาวชน คนหนุ่มสาว ได้พยายามจัดการด้วยความสามารถที่พวกเขาจะปฏิบัติได้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการติดตามสถานการณ์น้ำ การประเมินการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เมื่อเหตุการณ์ผ่านพ้นไปชุมชนได้มีการสรุปผลการสูญเสียและได้ให้การช่วยเหลือร่วมกับภาครัฐมีกิจกรรมฟื้นฟูต่างๆ

พันทยา ไชยนาแพง รัตฎา คำผางแดง และจิรนุช อิมจิตร์ (2552) ศึกษาเรื่องการศึกษากิจการวิद्यุสมัครเล่นกับการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่า กิจการวิद्यุสมัครเล่นสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยเครื่องมือสื่อสารวิद्यุสมัครเล่นเป็นหัวใจสำคัญในการประสานงานระหว่างสมาชิกวิद्यุสมัครเล่นด้วยกันและติดต่อไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในพื้นที่ที่ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ก็สามารถช่วยเหลือได้ทันท่วงที

ยรรยง ศรีเจริญวงศ์ (2533) ศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมและการสนับสนุนทางสังคมในการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย : ศึกษากรณีผู้ประสบวาตภัย หมู่บ้านท่าปุย ตำบลสามเงา และหมู่บ้านท่าปุยตก ตำบลย่านรี อำเภอสามเงา จังหวัดตาก พบว่า ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีผลต่อการได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายของผู้ประสบภัยที่แตกต่างกัน และเครือข่ายทางสังคมที่เป็นบุคคลในครอบครัวจะเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเกือบตลอดเวลา

เลอพงค์ สอนสังข์ (2549) ศึกษาเรื่องการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย ในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย พบว่า การสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน โดยเครือข่ายจะเริ่มจากการสร้างผู้นำกลุ่มในเครือข่ายอาสาสมัคร และมีการ

รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างกันซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างเครือข่าย อาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย นอกจากนี้จากการศึกษายังมีข้อเสนอแนะเรื่องกระบวนการสร้าง เครือข่ายควรมีการจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถแก่อาสาสมัคร จัดโครงการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ถึงบทบาทอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย และควรมีการออกกฎระเบียบในการ ปฏิบัติงานของอาสาสมัครเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่มี อุดมการณ์เดียวกัน ตลอดจนควรมีการรวมตัวกันในการปฏิบัติงาน มีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มเพื่อเป็น แกนนำในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

ชวงส์ อุบลาลี (2551) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการภัยพิบัติ กรณีศึกษา : อาคารเคหะชุมชนเขตดินแดง กรุงเทพฯ พบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจใน การเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ จึงทำให้ขาดศักยภาพในการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความต้องการใน การเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาแต่ขาดศักยภาพในการที่จะเข้าไปร่วมแก้ไขปัญหา

สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะ ทำการวิจัยโดยนำหลักการบริหาร POSDCoRB มาปรับใช้ในการศึกษาการจัดการของเครือข่าย ทางสังคมในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย : กรณีศึกษาศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ภาคประชาชน จังหวัดพิษณุโลก

